

ПИТАННЯ ЄДНОСТІ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ

Однією з важливих складових побудови в Україні правової демократичної держави є запровадження ефективного та справедливого правосуддя, що відповідатиме кращим європейським і міжнародним стандартам. Відповідні передумови для цього створені Конституцією України, в якій, зокрема, людина визнається найвищою соціальною цінністю, закріплюється можливість судового захисту її прав і свобод, створена відповідна система такого захисту та проголошується панування у державі принципу верховенства права [1]. Саме через призму реалізації в судовій діяльності принципу верховенства права, складовим елементом якого виступає принцип правової визначеності, який впливає на визначення мети та змісту судових рішень, слід розглядати таке правове явище, як єдність судової практики. Однакова судова практика є важливим показником реалізації в країні конституційного принципу рівності всіх громадян перед законом і судом, що створює підвалини для усунення корупції в судовій системі та сприяє росту довіри громадян до суду і суддів.

Вважається, що саме в судовій практиці Давнього Риму з'явилася перша згадка про принцип правової визначеності — *res judicata*, переклад якого з латини означає «вирішена справа», або «справа, за якою вже винесено рішення» [2]. Аналізуючи стан справ у судовій системі України, не можна не погодитися з М. Козюброю, який звертає увагу на те, що попри набуття верховенством права характеру глобального ідеалу, єдність у його розумінні відсутня [3]. Відсутня така єдність перш за все у правозастосовній діяльності, свідченням чого є практика діяльності вітчизняних судів. Це стосується, зокрема, і прямої дії норм Конституції України при вирішенні питань судового захисту прав, свобод та інтересів громадян і юридичних осіб, підтвердженням чого може бути правова позиція колегії суддів Вищого господарського суду України, яка у своїй постанові від 16 серпня 2001 р. № 6/98-24/433 зазначила, що «посилання заявника на те, що позивачем та судом були порушені норми Конституції, є безпідставними, оскільки норми Конституції України є нормами прямої дії тільки в тих правовідносинах, які вона безпосередньо регулює. Господарські, бюджетні, податкові правовідносини, тобто правовідносини між відповідачем, податковими органами та договірними контрагентами регулюються спеціальними законами: “Про підприємництво”, “Про ліцензування певних видів господарської діяльності”, “Про металобрухт”, “Про державну податкову службу в Україні”, ЦК України, податковим законодавством тощо» [4].

Слід зазначити, що наявність у державі єдиних підходів до розгляду та вирішення судових справ є показником не тільки якості й ефективності правосуддя загалом, а й індикатором чіткості та повноти національного законодавства і невід'ємним компонентом стабільності правового регулювання правовідносин щодо захисту прав людини і громадянина у державі. Цілком справедливим є твердження, що «єдність судової практики — є одна із основних цінностей правової системи, до втілення якої повинні прагнути усі — від політиків до суддів вищих судів, якщо вони дійсно щиро переконані у реальності, а не ефемерності принципу верховенства права та дбають про повагу до судової влади та про державу, що керована принципом верховенства права» [5, с. 559]. Конституційний Суд України (далі — КСУ) у Рішенні від 2 листопада 2004 р. № 15-рп у справі за конституційним поданням Верховного Суду України (далі — ВСУ) щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень ст. 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) зазначив, що верховенство права — «це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті перед-

усім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України» [6].

Питання дослідження проблем ефективності та якості судового захисту прав людини тривалий час є актуальними як в Україні, так і за її межами. Аналіз юридичної літератури з питань забезпечення єдності судової практики засвідчує, що ці питання знайшли відображення у працях таких українських учених, як Ю. Битяк, В. Бринцев, С. Головатий, Ю. Грошевий, М. Козюбра, Л. Луць, І. Назаров, Н. Оніщенко, С. Погребняк, О. Пушкіна, Я. Романюк, М. Савенко, М. Савчин, А. Селіванов, В. Тацій, С. Шевчук, Ю. Шемшученко, І. Юревич та інших, та зарубіжних, таких як Р. Алексі, М. Алгеро, В. Анішіна, А. Барак, У. Бернам, Р. Дворкін, Р. Дрейєр, І. Бічковічс, В. Валанчус, М. Вітрук, Т. Линдмарк, В. Лебедев, М. Мархгейм, Ф. Маццотта, І. Петрухін, М. Таруффо, М. Тропер, Л. Терехова, Н. Чепурнова та ін.

Правова природа визначення поняття єдності судової практики безпосередньо пов'язана з механізмом судового захисту прав, свобод та інтересів фізичних і юридичних осіб, важливою складовою якого є наявність у державі необхідних правових підвалин для здійснення справедливого правосуддя, якісного матеріального і процесуального законодавства. Саме наявність у державі якісного законодавства та єдність судів при його застосуванні утворюють у ній стан правової безпеки, впевненість в ефективності та дієвості судового захисту прав людини. Правознавці ще до радянської доби зазначали, що «однією з головних умов правосуддя є застосування законів до всіх однаково, а це неможливо без однакової судової практики» [7]. І. Покровський наголошував, що «одне з перших і найбільш суттєвих вимог, які ставляться до права людської особистості, що розвивається, є вимога визначеності правових норм. Якщо кожна людина повинна підкорятися праву, якщо вона повинна пристосовувати свою поведінку до його вимог, то напевно, що першою умовою впорядкованого суспільного життя виступає визначеність цих вимог» [8, с. 89].

Ратифікувавши Законом України від 17 липня 1997 р. № 475/97-ВР Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі — Конвенція), Україна взяла на себе обов'язок забезпечити громадянам ефективну реалізацію гарантованих цією Конвенцією права на справедливий суд та підтвердила свою готовність слідувати загальновизнаним принципам побудови правової та судової систем. У процесі виконання цього обов'язку увага відповідальних державних інституцій спрямовується передусім на стратегічне бачення моделі судової системи загалом, визначення елементів ефективності системи судочинства, одним з яких виступає забезпечення єдності судової практики. Європейський суд з прав людини (далі — ЄСПЛ) звертає увагу на відповідальність держав — учасниць Конвенції за утворення саме таких правових систем, в яких не допускається прийняття суперечливих судових рішень. Відповідно до практики ЄСПЛ відсутність механізму щодо забезпечення узгодженості практики національних судів утворює стан постійної правової невизначеності, що є порушенням права на справедливий суд, визначеного в п. 1 ст. 6 ЄКПЛ [9]. Суддя ВСУ Г. Канигіна під час свого виступу на міжнародному симпозіумі «Забезпечення єдності судової практики у кримінальних справах в контексті подій 2013–2014 років в Україні», який проходив 24–25 жовтня 2014 р. у м. Львові, звернула увагу на те, що «розбалансованість судової системи, відсутність умов для зміцнення єдності судової практики, неякісні закони — все це утворює умови для втручання політиків у судову діяльність, узурпації деякими посадовцями влади чи окремо взятої складової державної влади. Порушення принципу верховенства права та права громадян на справедливий суд. Підтвердженням цього можуть слугувати й події в Україні 2013–2014 рр.» [10].

Аналіз чинного законодавства України та національної юридичної літератури свідчить про відсутність однакових підходів при нормативному визначенні поняття єдності судової практики, що не додає впевненості в успішному його правозастосуванні. Проблеми у правозастосуванні створює і нечітке формулювання норми закону. Так, у ч. 2 ст. 13 Закону України від 7 липня 2010 р. «Про судоустрій і статус суддів» зазначається, що «обов'язковість (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається процесуальним законом» [11]. У процесуальних законах (див.,

наприклад, ч. 1 ст. 5 Кодексу адміністративного судочинства України (далі — КАС України)) [12] передбачено, що судочинство здійснюється відповідно до Конституції України, процесуальних законів та міжнародних договорів України. Лише «рішення Верховного Суду України, прийняте за результатами розгляду заяви про перегляд судового рішення з мотивів неоднакового застосування судом (судами) касаційної інстанції одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, є обов'язковим для всіх суб'єктів владних повноважень, які застосовують у своїй діяльності нормативно-правовий акт, що містить зазначені норми права, та для всіх судів України. Суди зобов'язані привести свою судову практику у відповідність з рішенням Верховного Суду України» (див., наприклад, ст. 244² КАС України, ст. 111²⁸ Господарського процесуального кодексу України, ст. 458 Кримінального процесуального кодексу України). Незважаючи на те, що ВСУ є найвищим судовим органом у державі, він не наділений повноваженнями щодо забезпечення однакового застосування норм процесуального права. Також при здійсненні судочинства, зокрема Судовою палатою у кримінальних справах Верховного Суду України, виникають труднощі при визначеності ознак подібності правовідносин — можливо, це робити за всіма ознаками злочину в оскарженому та порівняльному рішеннях чи тільки за об'єктивною або суб'єктивною стороною або за суб'єктами тощо. Виникає також запитання: а чи можна взагалі порівнювати правильність застосування норм матеріального права, якщо подібні обставини кваліфіковані різними нормами (наприклад, за ч. 2 ст. 121 — умисне тяжке тілесне ушкодження, що спричинило смерть, та ч. 2 ст. 115 (умисне вбивство) Кримінального кодексу України)? Цікавим є те, що на відміну від інших процесуальних законів, відповідно до вимог ч. 2 ст. 8 КАС України адміністративні суди застосовують принцип верховенства права з урахуванням судової практики ЄСПЛ. Разом із цим у ст. 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» зазначається, що «суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права» [13].

Також слід зазначити, що в чинному законодавстві України відсутня норма щодо обов'язковості рішень вищих спеціалізованих судів, які є судами касаційної інстанції, від діяльності яких не в останню чергу залежить єдність судової практики у відповідній судовій юрисдикції; вони, зокрема, мають лише повноваження за результатами узагальнення судової практики давати роз'яснення рекомендаційного характеру з питань застосування спеціалізованими судами законодавства при вирішенні справ відповідної судової юрисдикції у формі постанов пленумів. Це певною мірою не відповідає досвіду європейських країн романо-германського права, де саме від діяльності касаційних (ревізійних) судів залежить стан єдності правозастосування.

Деякі вчені справедливо вважають, що крім вимоги щодо якості закону, тобто вимоги щодо його відповідності принципу верховенства права взагалі (загальний принцип відповідності верховенству права), закони повинні відповідати також таким логічно-наслідковими вимогам, як: а) закон має бути достатньою мірою адекватно зрозумілим (принцип доступності змісту закону); б) норма закону не може розглядатись як «право», якщо її не сформульовано достатньо чітко, яка дає громадянинові змогу регулювати свою поведінку (принцип передбачуваності) [14, с. 1184–1185].

Що стосується юридичної літератури, то тут також немає однакових підходів, оскільки одні автори розглядають поняття судової практики у вузькому значенні, розуміючи його як матеріалізовані результати розгляду судової справи, оформлені як правові положення, на підставі яких вирішено спірне питання і які переконливо свідчать про єдино правильний обраний судом підхід і є орієнтиром для вирішення аналогічних спірних ситуацій [15, с. 51], а інші — розглядають поняття судової практики у більш широкому його значенні, розуміючи під ним такий різновид юридичної практики, що полягає у правозастосовній, інтерпретаційній та правотворчій діяльності судів, яка втілюється у певних видах юридичних актів. При цьому вони обґрунтовують такі погляди і тим, що у цьому випадку, на їхню думку, поняття судової практики розглядається саме у тому значенні, яке надається західною літературою, тобто такою, що має нормативне значення, що виявляється у контексті правозастосовної та інтерпретаційної діяльності судів [16, с. 93; 17, с. 12]. Такі погляди заслуговують на увагу.

Коли йдеться про єдність судової практики в контексті європейського досвіду та її вплив на формування правової держави цілком логічним є визначення поняття єдності судової практики саме з європейської точки зору. Слід зазначити, що у європейських країнах ставлення до єднос-

ті судової практики обумовлено перш за все типом національної правової системи: у державах романо-германської правової сім'ї, як відомо, судова правотворчість законодавчо не визнана, а судовий прецедент не виступає у ролі джерела права; у державах англосаксонської правової сім'ї діє доктрина прецедентного права. Але, незважаючи на такі суттєві відмінності правових систем європейських країн, останнім часом під впливом процесів глобалізації спостерігається своєрідна конвергенція концепції усталеної судової практики (*jurisprudence constante*) з концепцією прецедентного права (*stare decisis*). Це робиться передусім з метою уніфікації судової практики при вирішенні питань захисту прав людини в країнах Європейського Союзу та інших країнах Європи.

Єдність судової практики виступає однією з основних цінностей судово-правових систем демократичних країн, оскільки завдяки уніфікації судової практики не тільки забезпечується розгляд звернень громадян і юридичних осіб у розумні строки та зменшується навантаження на суди і суддів, а завдяки дії принципу правової визначеності забезпечується прогнозованість судових рішень і справедливість правосуддя, реальна незалежність суддів при здійсненні судочинства. Дійсно, якщо судова практика щодо розгляду та вирішення відповідних категорій справ, підтверджена рішенням (рішеннями) суду касаційної (ревізійної) інстанції, є у повному обсязі зрозумілою, а не хаотичною, тоді і рішення судів нижчого рівня є передбачуваними. Однакове застосування законів в аналогічних справах та схожих фактичних обставинах, безумовно, сприяє підвищенню авторитету суду в суспільстві. Слід зазначити, що ЄСПЛ у своїх рішеннях визначає важливість концепції *jurisprudence constante* як для самого Суду (див., наприклад рішення ЄСПЛ у справі від 30 березня 2004 р. «Меріт проти України» (*Merit v. Ukraine*)) [18], так і звертає увагу на необхідність запровадження цієї концепції в країнах — членах Ради Європи, особливо при вирішенні питань визначення і розвитку змісту правових норм (див., наприклад рішення ЄСПЛ у справі від 24 квітня 1990 р. «Круслен проти Франції» (*Kruslin v. France*)) [19].

Разом із цим, говорячи про наявність конвергенційних процесів у правових системах європейських країн у питаннях забезпечення єдності судової практики, не можна казати про повне усунення розбіжностей у вирішенні цих питань у державах із різними правовими системами, зокрема у вирішенні теоретичних проблем запровадження єдиної правової термінології, теоретичних та практичних проблем запровадження у судовій діяльності судових прецедентів, забезпечення єдиних підходів до визначення єдиних ціннісних критеріїв застосування природного права при здійсненні судового тлумачення, однакових підходів до правотворчої функції судів тощо. Так, у правовій системі Німеччини, хоча і в окремих випадках законодавчо визначено обов'язковість судових рішень для всіх осіб (наприклад, згідно зі ст. 31 Закону про Федеральний Конституційний суд передбачено не тільки обов'язковість судових рішень цього Суду для всіх органів державної влади Федерації і земель, а й у разі визнання неконституційними положень відповідних законів — надання таким рішенням Суду сили законів), судові рішення не розглядаються як самостійне джерело права [20, с. 312]. У німецькій правовій доктрині поняття прецеденту (*prajudiz*) розуміється у ролі раніше прийнятого судового рішення, як правило, суду ревізійної інстанції, яке може стосуватися справи, що розглядається, але не обов'язково може бути застосоване при вирішенні подальших справ [21, с. 23]. У правовій доктрині Франції прецедент хоча і розглядається у якості раніше прийнятого рішення «за подібних обставин або у подібній справі» [22, с. 111] та у ролі «впливового аргумента» у тому разі, якщо він сформований судом касаційної інстанції, але не є визначеним у ролі обов'язкового до застосування раніше прийнятого судового рішення. Концепція «усталеної судової практики» (*jurisprudence constante*) передбачає застосування правового обґрунтування, що було викладене у раніше прийнятому судовому рішенні, як правило, у ролі допоміжного аргумента до відповідного законодавчого акта, на підставі вимог якого приймається судове рішення. Суди Франції не можуть посилаватися на *jurisprudence constante* як на єдину підставу прийняття судового рішення. Слід зазначити, що також в Італії, як і у Франції, посилення лише на правила, що сформульовані на основі судової практики, є недостатнім, оскільки прецеденту не належить обов'язкова сила, хоча *jurisprudence constante* і потребує від суддів враховувати раніше прийняті судові рішення в аналогічних справах з метою підготовки якісного обґрунтування судового рішення. Зазвичай Касаційний суд Італії у своїх рішеннях посилається на прийняті раніше власні рішення в аналогічних справах, а суди нижчої інстанції — на відповідні рішення Касаційного суду, але судова практика виступає у ролі допоміжних аргументів у порів-

нянні з нормативно-правовими актами, застосування яких під час здійснення судової діяльності є обов'язковим. На думку дослідників судового права Італії, прецеденти Касаційного суду мають «фактичну силу» (*autorita' di fatto*) [23, с. 140]. В Іспанії судовим органом, який забезпечує єдність судової практики, є Верховний суд Королівства Іспанії. У цієї країні законодавчо визначено, що прецедентне право (*case law*) доповнює правову систему через доктрину, що неодноразово підтверджена Верховним судом при його тлумаченні й застосуванні законів, звичаїв ділового обороту та загальних правових принципів (див., наприклад ст. 1 Цивільного кодексу Королівства Іспанії від 24 липня 1889 р.) [24].

Отже, аналіз досвіду розвинутих демократичних європейських країн стосовно забезпечення єдності судової практики засвідчує, що вирішення цих питань є неможливим без утворення відповідних судових установ, що забезпечують таку єдність. Такими установами є, як правило, суди касаційної (ревізійної) інстанції. Враховуючи те, що забезпечення єдності судової практики потребує також наявності встановлених чинним законодавством процесуальних засобів впливу, зазначені суди повинні мати відповідні касаційні (ревізійні) повноваження, які визначені як національним законодавством, так і враховують передовий досвід європейських країн. Як відомо, КСУ в своєму Рішенні від 11 березня 2010 р. № 8-рп/2010 у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться у статтях 125, 129 Конституції України (справа № 1-1/2010) зазначив, що «конституційний статус Верховного Суду України не передбачає наділення його законодавцем повноваженнями суду касаційної інстанції щодо рішень вищих спеціалізованих судів, які реалізують повноваження касаційної інстанції» [25]. КСУ таким чином фактично визнав неконституційним існування в судово-правовій системі країни подвійної касації. Але, незважаючи на це рішення КСУ, ВСУ і зараз має законодавчі повноваження переглядати судові рішення судів касаційної інстанції з мотивів неоднакового застосування ними одних і тих самих норм матеріального права у подібних правовідносинах, що, на нашу думку, не відповідає як зазначеному рішенню КСУ, так і не сприяє ефективній дії принципу правової визначеності та принципу верховенства права, забезпеченню єдності судової практики в державі. Вважаємо, що забезпечити єдність судової практики спроможні і вищі спеціалізовані суди. Так, тільки пленумом Вищого адміністративного суду України за десять років процесуальної діяльності цього суду було прийнято 57 постанов з актуальних питань діяльності адміністративних судів. Для інформування суддів про усталену судову практику створено Базу правових позицій ВСУ та Вищого адміністративного суду України [26, с. 15].

Для України, яка зараз проводить конституційну та судово-правову реформи, формування дієвого механізму забезпечення єдності судової практики є вкрай важливим. При вдосконаленні Конституції України, на нашу думку, необхідно врахувати досвід передових демократичних європейських країн, перш за все країн Європейського Союзу, щодо побудови національної судової системи та передбачити її у вигляді триланкової системи (як у системі загальних, так і спеціалізованих судів), та визначити, що саме суди (суд) касаційної інстанції забезпечують (забезпечує) єдність судової практики. З урахуванням національних традицій та досвіду європейських країн, зокрема, Німеччини та Франції, вважаємо за можливе розподіл касаційних повноважень між ВСУ та вищими (верховними) спеціалізованими судами. Важливим при цьому для забезпечення єдності судової практики є створення якісної нормативно-правової бази забезпечення діяльності судів, зокрема якісного національного процесуального законодавства, яка давала б змогу також оперативно вирішувати і юрисдикційні конфлікти.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
2. *Digest of Justinian* // Philadelphia University of Philadelphia Press. — Vol. 2 — 380 p.
3. Козюбра М. І. Верховенство права: українські реалії та перспективи / М. І. Козюбра // Право України. — 2010. — № 3.
4. Про перевірку у порядку нагляду рішення, ухвали і постанови арбітражного суду у справі № 6/98-24/433 : постанова Вищого господарського суду України від 16 серпня 2001 р. № 6/9 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v-433600-01>.

5. *Шевчук С. В.* Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції / С. В. Шевчук // *Правова доктрина України* : у 5 т. / за заг. ред. О. В. Петришина. — Х. : Право. — 2013. — Т 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція.
6. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання)* : від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004, справа № 1-33/2004 // *Офіційний вісник України*. — 2004. — № 45. — Ст. 2975.
7. *Коркунов Н. М.* Очерк теории административной юстиции / Н. М. Коркунов // *Журнал гражданского и уголовного права*. — 1885. — № 8.
8. *Покровский И.* Основные проблемы гражданского права / И. Покровский. — М., 1998.
9. *Рішення у справі Тудор проти Румунії (Tudor v. Romania)* від 24 березня 2009 р., para. 31 [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.6679.0>.
10. *Вісник Верховного Суду України*. — 2014. — № 11 (171). — С. 5.
11. *Офіційний вісник України*. — 2010. — № 55/1.
12. *Кодекс адміністративного судочинства України* від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // *Відомості Верховної Ради України*. — 2005. — № 35—36.
13. *Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини* : Закон України // *Відомості Верховної Ради України*. — 2006. — № 30. — Ст. 260.
14. *Головатий С. П.* Верховенство права: від доктрини до принципу / С. П. Головатий. — К. : Фенікс, 2006. — Кн. 2.
15. *Савенко М.* Роль практики Європейського суду з прав людини у конституційному судочинстві України / М. Савенко // *Вісник Конституційного Суду України*. — 2005. — № 6.
16. *Погребняк С.* Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї / С. Погребняк // *Вісник Академії правових наук України*. — 2003. — № 4 (35).
17. *Шевчук С. В.* Забезпечення єдності судової практики в умовах існування спеціалізованої юрисдикції / С. Шевчук // *Правові висновки Верховного Суду України*. — К., 2015. — № 1.
18. *Рішення Європейського суду у справах людини у справі «Меріт проти України» (Merit v. Ukraine)* від 30 березня 2004 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.6679.0>.
19. *Рішення Європейського суду у справах людини у справі «Круслен проти Франції» (Kruslin v. France)* від 24 квітня 1990 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://zakon.nau.ua/doc/?uid=1014.6679.0>.
20. *Introduction to German Law* / W. Ebke, M. Finkinб ed. — Boston : Kluwer Law International, 1996.
21. *Alexy R.* Precedent in the Federal Republic of Germany / R. Alexy, R. Dreier // *Interpeting Precedents. A Comparative Study* / MacCormick N., Summers R., eds. — Aldershot : Dartmouth Publishing Co., 1997.
22. *Troper M.* Precedent in France / M. Troper, C. Grzegorzczak // *Interpeting Precedents. A Comparative Study* / MacCormick N., Summers R., eds. — Aldershot : Dartmouth Publishing Co., 1997.
23. *Mazzotta F.* Precedents in Italian Law / F. Mazzotta // *Michigan State University-DCL Journal of International Law*. — 2000. — № 9.
24. *Гражданский кодекс Испании (Codigo Civil)* от 24 июля 1889 г. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://4ru.es/knowledge_base/zakon-spain/item/441.
25. *Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення термінів «найвищий судовий орган», «вищий судовий орган», «касаційне оскарження», які містяться в статтях 125, 129 Конституції України* від 11 березня 2010 р. № 8-рп/2010 // *Вісник Конституційного Суду України*. — 2010. — № 3.
26. *Роль і вплив практики адміністративного судочинства на розвиток публічного права* : зб матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29—30 листопада 2012 р.) / за заг. ред. І. Х. Темкіжева. — К. : Істина, 2012.

Базов В. П. Питання єдності судової практики в контексті європейського досвіду

У статті досліджуються правові питання забезпечення єдності судової практики як одного з важливих елементів здійснення судочинства. Звертається увага на те, що однакова судова практика виступає важливим показником дотримання у державі основоположного конституційного принципу рівності всіх громадян перед законом і судом та боротьби з корупцією в судовій системі. Досліджується досвід забезпечення єдності судової практики в окремих розвинутих європейських країнах (Німеччині, Франції, Італії, Іспанії). Звертається увага на те, що саме касаційним (ревізійним) судам у державах належить важлива роль у забезпеченні єдності судової практики. Проаналізовано практику Європейського суду з прав людини із вказаного питання. Запропоновано зміни до чинного законодавства України, зокрема внесення змін та доповнень до Конституції України, з метою вдосконалення судово-правової системи України, вдосконалення судової системи судового захисту прав людини і громадянина з урахуванням досвіду демократичних європейських країн, зокрема країн Європейського Союзу.

Ключові слова: судова система, права людини, єдність судової практики, європейський досвід.

Базов В. П. Вопросы единства судебной практики в контексте европейского опыта

В статье исследуются правовые вопросы обеспечения единства судебной практики как одного из важных элементов осуществления судопроизводства. Обращается внимание на то, что одинаковая судебная практика выступает важным показателем соблюдения в государстве основополагающего конституционного принципа равенства всех граждан перед законом и судом, а также борьбы с коррупцией в судебной системе. Исследуется опыт обеспечения судебной практики в отдельных развитых европейских странах (Германии, Франции, Италии, Испании). Обращается внимание на то, что кассационным (реvisionsным) судам в государствах принадлежит важная роль в обеспечении единства судебной практики. Дан анализ практики Европейского суда по правам человека по данному вопросу. Предложены изменения в действующее законодательство, в частности изменения и дополнения в Конституцию Украины, с целью совершенствования судебно-правовой системы судебной защиты прав человека и гражданина с учетом опыта демократических европейских государств, в частности государств Европейского Союза.

Ключевые слова: судебная система, права человека, единство судебной практики, европейский опыт.

Bazov V. The question of unity of judicial practice in the context of European experience

The article deals with the legal problems of supporting judicial practice as one of the most important elements to conduct proceeding. The identical legal precedents are important indicator of adherencing in the community the basic constitutional principle of equality of all citizens before the law and court and anticorruption efforts in the court system. The experience of supplying the unity of the precedents in separate developed European countries is investigating. The attention is paid to cassational court (court of review) which play an important role in supporting the unity of precedents. The practice of ESPL was analyzed. A change in law in force was offered, especially amend and make supplements to the Constitution of Ukraine to improve judicial and legal system in Ukraine and to improve the court system of protection of human rights taking into consideration the experience of democratic countries such as European Union.

Key words: the judicial system, the human rights, the unity of judicial practice, the European experience.